

SMÅFÖRETAGSBAROMETERN

En rikstäckande undersökning om småföretagarnas uppfattningar
och förväntningar om konjunkturen

Hösten 2008

Företagarna och Swedbank i samarbete

företagarna[®]

Swedbank
och Sparbankerna

SMÅFÖRETAGSBAROMETERN

Småföretagsbarometern mäter hur småföretagarna uppfattar det ekonomiska läget idag och inom den närmaste framtiden. Barometern omfattar företag med 1–49 anställda och baseras på telefonintervjuer som genomfördes av SIFO Research International under oktober 2008. Samtliga barometrar och bilagor kan hämtas hem från respektive organisations hemsida på Internet.

SWEDBANK OCH SPARBANKERNA

Postadress: 105 34 Stockholm
Telefon: 08-585 900 00
Telefax: 08-585 910 26
Internet: www.swedbank.se

FÖRETAGARNA

Postadress: 106 67 Stockholm
Telefon: 08-406 17 00
Telefax: 08-24 55 26
Internet: www.foretagarna.se

Småföretagsbarometern

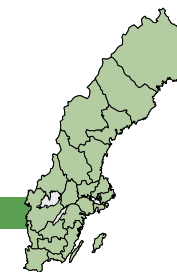
Småföretagsbarometern är en undersökning av konjunktur och tillväxtförutsättningar för Sveriges småföretag. Intervjuer med småföretag i det privata näringslivet med 1–49 anställda visar hur de uppfattar det ekonomiska läget och deras förväntningar om den närmaste framtiden. Småföretagsbarometern publiceras två gånger per år. Den har genomförts sedan 1985. Denna gång omfattas 4 630 företag av undersökningen. De utfrågades under oktober månad.

Småföretagsbarometern publiceras i samverkan mellan Swedbank och Företagarna. Jörgen Kennemar (Swedbank) och Lars Jagrén (Företagarna) är författare till denna rapport. Vid genomförandet av intervjuerna har SIFO Research International medverkat. Läsare som är intresserade av undersökningsmetodik och diagram kan ladda ned materialet från Swedbanks och Företagarnas respektive hemsidor. Där presenteras också barometrar för län och storstadsregioner.

Det är vår förhoppning att Småföretagsbarometern ska bidra till kunskap om de små företagens betydelse för tillväxt och sysselsättning i den svenska ekonomin.

Swedbank och Sparbankerna

Företagarna

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Kraftig inbromsning i småföretagskonjunkturen.....	4
Färre antal nya order	6
Omsättningstillväxten tappar fart	7
Färre nyanställningar planeras	8
Konjunkturedgången pressar lönsamheten	9
Konjunkturläget i olika branser.....	11
Konjunkturedgången fördjupas bland de varuförmedlande företagen.....	11
Tvärnit inom byggindustrin	13
Konjunkturavmattning i tjänsteföretagen	14
Fortsatt stark tillväxt i exportföretagen.....	15
Tillväxthinder	
Sämre tillväxtutsikter.....	16
Företagsklimatet och konjunkturläget försämras.....	18
Finanskrisens effekter på småföretagen	20

Netttotal och konjunkturindikatorn

Netttotal: För att underlätta snabba svar på intervjufrågorna ställs frågorna så att de kan besvaras utan hjälp av bokföring eller annan statistik.

a) ja eller nej

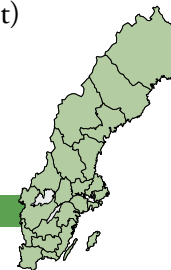
b) större, oförändrad eller mindre

Svaren räknas om till procentandelar och företagen vägs samman efter antal anställda eller förädlingsvärde. För att underlätta tolkningen av de frågor som besvaras enligt b) redovisas ett uttryck som direkt anger den inträffade eller förväntade förändringens riktning och styrka. Skillnaden mellan procentandelen positiva svar (ökat/större) och negativa (minskat/mindre) benämns netttotal.

Konjunkturindikatorn: Nettotalen för beställningar, sysselsättning och omsättning läggs samman och bildar konjunkturindikatorn.

Sammanfattning

- Nedgången i småföretagskonjunkturen som inleddes för ett år sedan har förstärkts ytterligare under hösten. Den samlade konjunkturindikatorn – som är en summering av netttotalen för beställningar, omsättning och sysselsättning – sjönk från 115 i våras till 82.
- Småföretagarna räknar med att konjunkturläget kommer att försvagas ytterligare. Om ett år förväntas konjunkturindikatorn ha fallit till 33, vilket är de lägsta förväntningarna sedan lågkonjunkturåren 1992/93.
- Konjunkturedgången och högre produktionskostnader har bidragit till en avtagande lönsamhetstillväxt. Nettotalet har sjunkit till 14 jämfört med 23 i våras. Småföretagarna räknar med att lönsamheten fortsätter att försvagas under det närmaste året och nettotalet faller till 7. Förutom en sämre konjunktur pressas lönsamheten av att färre företag planerar prishöjningar.
- Företag verksamma inom övriga privata tjänster och uppdragsverksamhet uppvisar det starkaste konjunkturläget. Samtliga branscher i Småföretagsbarometern räknar med att konjunkturläget försämras ytterligare om ett år. Lägst förväntningar finns inom byggindustrin. Tjänsteproducerande företag är mest optimistiska.
- Sex av tio företag anser att det finns goda utsikter att expandera. Bristen på arbetskraft fortsätter att avta men är alltjämt det största tillväxthindret. Drygt vart tredje företag (35 %) har tackat nej till beställningar under det gångna året för att de inte hittat lämplig arbetskraft. Konjunkturedgången har lett till att svag efterfrågan upplevs som ett större hinder för expansion jämfört med i våras.
- Närmare 40 % av småföretagen anser att orderingången har försämrats på grund av finanskrisen. Knappt en tredjedel av företagen upplever att de fått högre upplåningskostnader och skärpta kreditvillkor. Vart fjärde bolag bedömer att investeringarna kommer att äventyras.
- Småföretagen ger på en skala från 1 till 10 (1 svagast, 10 starkast) betyget 6,0 för konjunkturläget jämfört med 6,8 i våras. Även företagsklimatet har fått ett lägre betyg under motsvarande period, en nedgång till 5,5 från 6,3 i vårbarometern.

Småföretagsbarometern 2008

Kraftig inbromsning i småföretagskonjunkturen

Konjunkturen för Sveriges småföretag (färre än 50 anställda) har påtagligt försvagats. Konjunkturindikatorn, som är en summering av nettotalen för beställningar, omsättning och sysselsättning, sjönk till 82 jämfört med 115 i våras. Det är den största nedgången sedan 2001 och innebär att konjunkturläget bland småföretagen fortsätter att försvagas sedan toppnivån våren 2007. Det skall dock påpekas att nedgången i konjunkturindikatorn sker från en hög nivå och att nivån fortfarande endast är marginellt lägre än genomsnittet för perioden 2000–2007 (85,5). Omsvängningen i konjunkturläget avspeglas tydligast i företagens ordergång som sjönk med 11 indexenheter jämfört med i våras. Ett svagare orderläge har också satt avtryck i företagets omsättningstillväxt. Det kraftiga konjunkturuomslaget har ännu inte lett till några större förändringar i sysselsättningen, även om det står klart att sysselsättningsstoppen hos småföretagen är passerad.

Konjunkturförsvagningen är koncentrerad till företag som har sin försäljning till svenska hushåll där konjunkturindikatorn hamnade på 48. I företag där offentliga sektorn är slutkund samt exportverksamma företag är konjunkturläget väsentligt starkare och där ligger indikatorn på 116 respektive 114.

Diagram 1: Konjunkturindikatorn för samtliga företag

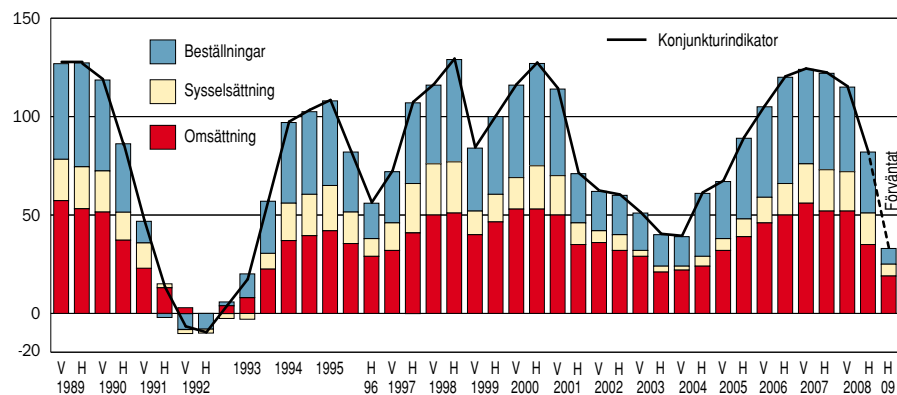
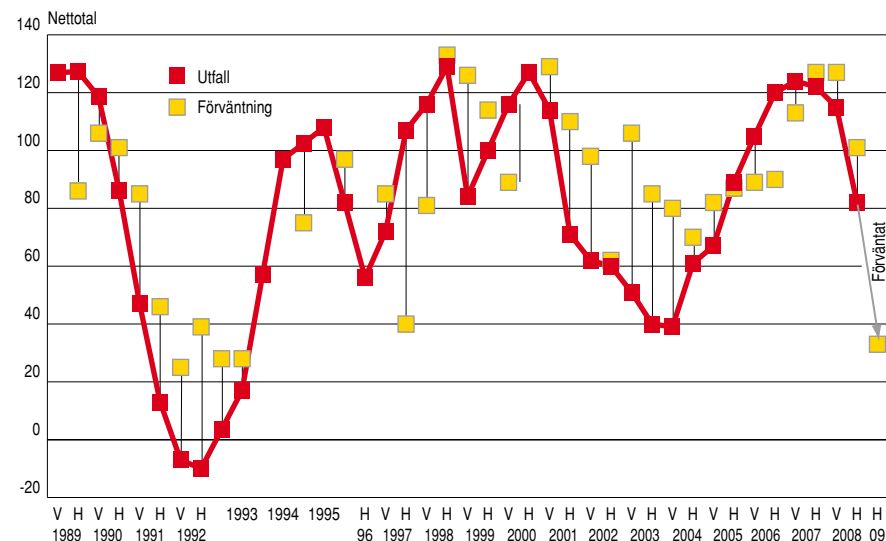
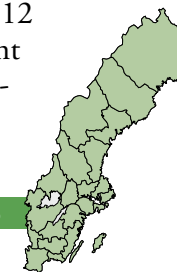

Diagram 2: Konjunkturindikatorn, utfall och förväntning

Småföretagen har blivit väsentligt mer pessimistiska om framtiden. I vårens barometer förutsåg företagen att konjunkturindikatorn skulle sjunka till 101 om 12 månader. Sedan i våras har det allmänna konjunkturläget i världen blivit betydligt mer osäkert inte minst på grund av den globala finanskrisen och dess effekter på den reala tillväxten. I höstens Småföretagsbarometer har landets mindre företag kraftigt reviderat ned sina planer för det närmaste året varför den samlade konjunkturindikatorn förväntas falla till låga 33. Inte sedan lågkonjunkturåren 1992/93 har förväntningarna bland landets småföretag varit så lågt ställda. Inte överraskande är det ordergången som svarar för den största nedrevideringen jämfört med i våras. På sikt räknar företagen också med att minska antalet nyanställningar, vilket är en negativ signal för den svenska arbetsmarknaden.

Det är framför allt varuproducerande företag som har skruvat ned framtidsförväntningarna. För dem väntas konjunkturindikatorn bli negativ för första gången sedan början av 1990-talet. Även tjänsteföretagen räknar med en viss konjunkturförsvagning de närmaste 12 månaderna, men totalt sett kommer konjunkturindikatorn alltså att vara på en högre nivå jämfört med den senaste konjunkturedgången 2002/03.

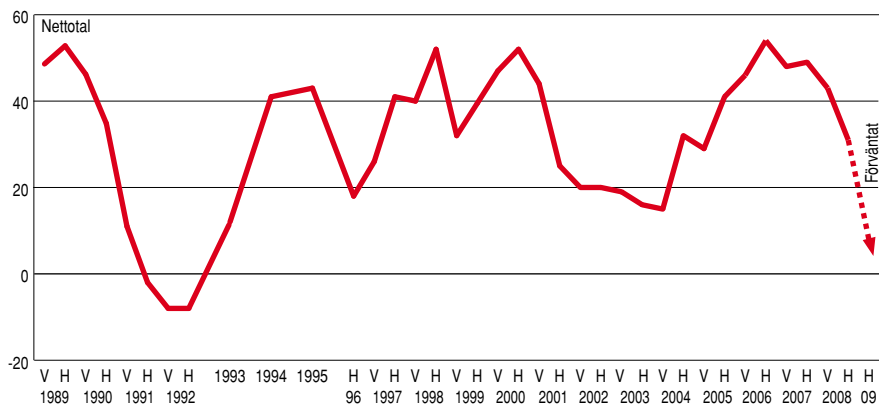

Färre antal nya order

Orderingången till landets småföretag växer inte i samma höga takt som under 2006 och 2007. Nettotalet för beställningarna har fallit från 43 i våras till 31. Andelen som har ökat antalet beställningar har sjunkit till 45 % jämfört med 52 % i vårbarometern samtidigt som fler företag redovisar en minskad orderingång, 14 % respektive 9 %. Det är framför allt varuproducerande företag som svarar för den största omsvängningen i höstens undersökning. För dem har nettotalet för orderingången minskat till 27 från 42 i vårbarometern. Byggindustrin är en annan delbransch som haft en svagare inströmning av nya order. Här sjönk nettotalet till 25 från 39 under samma period. Att industrikonjunkturen försvagas sätter även spår i den privata tjänstesektorn. Företag verksamma inom uppdragsverksamhet som under flera år präglats av stark orderingång möter nu en svagare efterfrågan. Övriga privata tjänster har hittills inte påverkats i samma utsträckning. Närmare hälften av företagen redovisar ökade beställningar under de senaste 12 månaderna.

Småföretagen räknar med att orderläget kommer att försvagas ytterligare det närmaste året. Nettotalet sjunker till 8 och det är därmed den lägsta nivån sedan 1993 om företagens egna utsagor besannas de kommande 12 månaderna. Andelen företag som prognostiserar fler order om 12 månader har krympt till 28 % samtidigt som vart femte företag bedömer att orderläget kommer att försämrans. De

Diagram 3: Beställningar, samtliga företag

mest pessimistiska utsikterna står tillverkningsföretagen för. Här är nettotalet negativt, det vill säga det är en övervikt av företag som tror att antalet nya order kommer att vara lägre om ett år.

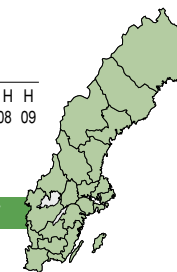
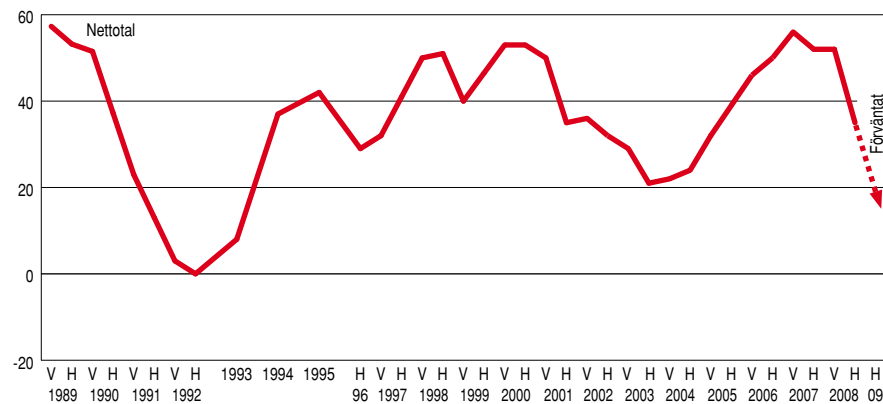
Omsättningstillväxten tappar fart

Nettotalet för omsättningen sjönk till 35 från 52 i våras och är därmed tillbaka på 2005 års nivåer. Andelen företag som har ökat omsättningen under det senaste året har sjunkit från 63 % i våras till 52 %. Samtidigt växer gruppen företag där omsättningen minskar, från 10 % till 20 %.

Det är framför allt för handelsföretagen som omsättningstillväxten har dämpats. Sällanköpshandeln svarar för den svagaste omsättningsutvecklingen (netttotal 20) under den senaste tolv månadersperioden följt av partihandel (netttotal 24) samt hotell och restaurang (netttotal 25). Även elektronikföretagen uppvisar en svag utveckling. Företag verksamma inom uppdragsverksamhet och övriga privata tjänster fortsätter emellertid att uppvisa den snabbaste omsättningstillväxten bland landets småföretag om än inte i samma takt som tidigare, ett nettotal på drygt 40.

Småföretagen räknar med att försvagningen i orderingången ytterligare kommer att dämpa omsättningstillväxten det närmaste året. Nettotalet förväntas sjunka till 19 och det är en tydlig nedrevidering

Diagram 4: Omsättning, samtliga företag

jämfört med företagens bedömningar i våras då nettotalet hamnade på 46. De mest pessimistiska prognoserna om den framtida omsättningsutvecklingen finns inom byggindustrin (netttotal 2), sällanköps-handeln (netttotal 11) och samfärdsl (netttotal 12). Också tjänsteföretagen har skruvat ned sina framtidsförväntningar om än i mindre utsträckning jämfört med andra branscher.

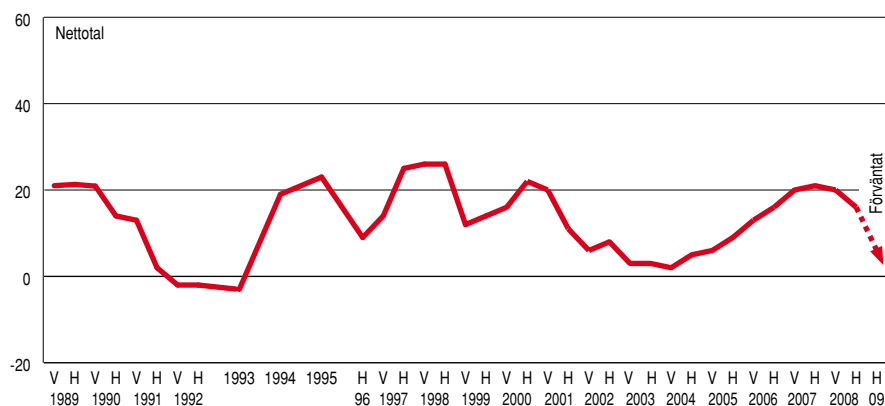
Färre nyanställningar planeras

Antalet nyanställningar i småföretagen fortsatte att öka under den gångna tolv månadersperioden trots att orderingång och omsättning växte i väsentligt lägre takt. Även om nettotalet sjönk till 16 jämfört med 20 i vårbarometern är det nästan 30 procent av småföretagen som hade utökat personalstyrkan det senaste året medan 13 % hade dragit ned på antalet anställda.

Den starkaste sysselsättningsutvecklingen har skett inom partihandel, uppdragsverksamhet och övriga privata tjänster där nettotalet är drygt 20. Utvecklingen har varit betydligt svagare inom hotell och restaurang, samt i sällanköpshandeln. I dessa branscher stannade nettotalet på 4 respektive 5.

Under perioden 2003–2007 steg kapacitetsutnyttjandet parallellt med att konjunkturen stärktes bland landets småföretag. Sedan hösten 2007 har utnyttjandegraden avtagit men fortfarande är det en

Diagram 5: Sysselsättning, samtliga företag

stor andel företag som uppger att de arbetar för fullt. I höstbarometern var det 58 % av landets småföretagare som hade ett fullt kapacitetsutnyttjande jämfört med 66 % för ett år sedan. Det är framför allt inom tillverkningsindustrin som utnyttjandegraden har sjunkit. Här är det mindre än hälften av företagen (48 %) som arbetar för fullt. I byggindustrin är motsvarande andel 78 %.

Småföretagen har blivit betydligt mer återhållsamma i sina anställningsplaner jämfört med i våras. Färre nyanställningar och fler personalnedskärningar förutses under de närmaste 12 månaderna på grund av en sämre orderingång och lägre omsättning. Nettotalet för sysselsättningen förväntas sjunka till 6 jämfört med 21 i vårbedömningen. Mest restriktiva i sina anställningsplaner är de varuproducerande företagen, med tillverknings- och byggindustrin i spetsen. Här är det en övervikt av företag som planerar att minska antalet sysselsatta. Handelsföretagen är en annan sektor i ekonomin där sysselsättningen förväntas bli svag de närmaste 12 månaderna. Inom hotell och restaurang förutses nettotalet bli minus 6 om ett år jämfört med sällanköpshandelns (1) och detaljhandelns (3). De sysselsättningsintensiva privata tjänsteföretagen förväntas inte skruva ned sina sysselsättningsplaner i någon större omfattning. Ett nettotal på 20 för 2009 innebär att tjänsteföretagen är betydligt mer optimistiska än riksgenomsnittet.

Konjunkturedgången pressar lönsamheten

Lönsamhetsutvecklingen i småföretagen har under flera år gradvis förbättrats till följd av den starka omvärldskonjunkturen. Sedan andra halvåret 2007 har trenden emellertid varit nedåtriktad och nettotalet för lönsamheten har mer än halverats sedan toppnivån våren 2007, från 33 till 14. En svagare konjunktur och högre produktionskostnader har bidragit till att lönsamheten i småföretagen försvagats. Lönsamhetsförsämringen har varit tydligast bland de varuförmedlande företagen där nettotalet har vänts från 14 i våras till 1. En lägre privat konsumtion har bidragit till att nettotalet för lönsamheten hamnade på noll både inom detalj- och sällanköps-handeln, vilket betyder att lika stor andel företag anger en minskad respektive ökad lönsamhet. Även i partihandeln har lönsamheten försvagats kraftigt där nettotalet hamnade på 11 jämfört med 32 för

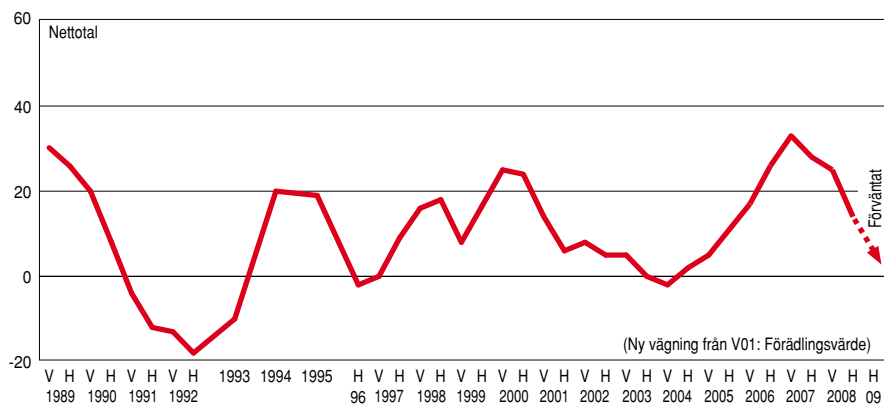

ett halvår sedan. Tillverkningsindustrin är en annan bransch där lönsamhetstillväxten har påtagligt bromsats upp. Lönsamheten fortsätter att vara bäst inom byggindustrin med ett nettotal på 23 följt av uppdragsverksamhet och övriga privata tjänster.

Småföretagen har i allmänhet låga förväntningar på den framtida lönsamhetsutvecklingen, inte minst på grund av det osäkra konjunkturläget och risken för en djupare lågkonjunktur. Nettotalet förutses sjunka till 7 om ett år och hamnar därmed på den lägsta nivån sedan våren 2005. Det är dock långt ifrån de nivåer som rådde i början av 1990-talet då nettotalet för lönsamheten var negativt tre år i rad! Riskerna för en sämre omvärldskonjunktur har dock ökat under hösten med risk för att näringslivets lönsamhet kan försämrats ytterligare även om lägre råvarukostnader och en svagare krona kan mildra situationen något, främst för tillverkningsföretagen.

Lägst förväntningar finns inom varuförmedlande och varuproducerande företag. Inom byggindustrin, hotell och restaurang är det en övervikt av företag som räknar med att lönsamheten kommer att försämrats om ett år. De mest optimistiska lönsamhetsprognoserna finns i företaget med exportverksamhet (netttotal 27). Även inom uppdragsverksamhet och övriga privata tjänsteföretag finns en överrepresentation av företag som förutser en ökad lönsamhet (netttotal 18). Förutom en svagare efterfrågan pressas lönsamheten av lägre prisökningar. I våras var det drygt hälften av landets småföretag som

Diagram 6: Lönsamhet, samtliga företag

räknade med att höja sina försäljningspriser de närmaste 12 månaderna. Denna andel har nu krympt till 39 %. Den största omsvängningen har skett inom den konjunkturkänsliga byggindustrin där "bara" drygt vart tredje företag nu räknar med att höja sina priser jämfört med 60 % för ett halvår sedan. Men även andra delar av den varuproducerande sektorn har kraftigt reviderat ned sina prisprognoser. Att detalj- och sällanköpshandeln ser mindre möjligheter att höja sina försäljningspriser på den svenska marknaden innebär att det inhemska inflationstrycket dämpas.

Konjunkturläget i olika branscher

Samtliga delbranscher visar på en svagare konjunktur i höstens Småföretagsbarometer jämfört med i våras. Den största försvagningen under det senaste halvåret har skett i partihandeln, uppdragsverksamhet och i sällanköpshandeln. Skillnaderna är dock relativt stor mellan olika branscher. Fortfarande är det tjänstesektorerna med uppdragsverksamhet i spetsen som uppvisar det starkaste konjunkturläget. Den svagaste konjunkturen har sällanköpshandeln samt hotell och restaurang.

Alla branscher räknar med att konjunkturläget kommer att försvagas under det närmaste året dock med varierande grad. Lägst förväntningar finns inom byggnadsindustrin och samfärdsl. Tjänsteföretagen fortsätter att vara mest optimistiska i Småföretagsbarometern men även de räknar med att konjunkturläget kommer att försvagas.

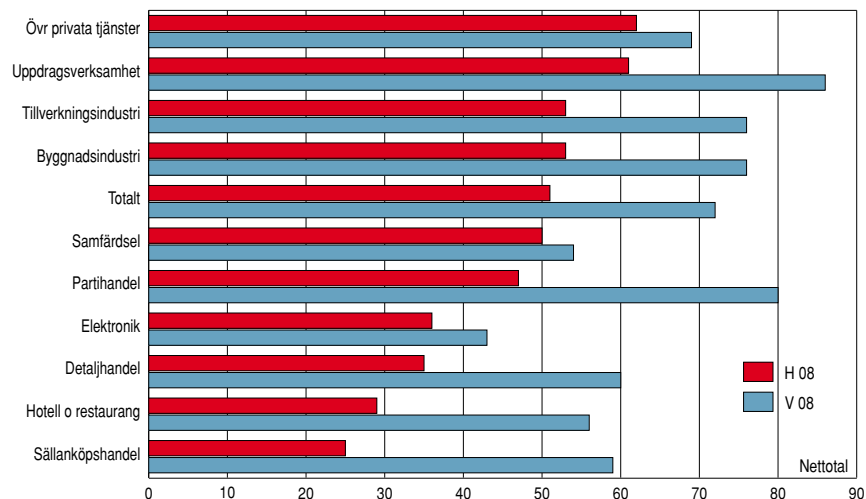
Konjunkturedgången fördjupas bland de varuförmedlande företagen

Konjunkturläget bland de varuförmedlande företagen fortsätter att dämpas. För andra mätningen i rad faller konjunkturindikatorn (beställningar ingår ej) från 61 i våras till 40 i höstens barometer. Det är den lägsta nivån sedan hösten 2005. Den nedåtgående trenden förväntas fortsätta och konjunkturindikatorn förutses sjunka till 20 om ett år. Sysselsättningsökningen beräknas helt upphöra samtidigt som omsättningstillväxten ökar i en allt långsammare takt.

Partihandelsföretagen som under de senaste undersökningarna haft den starkaste konjunkturen bland de varuförmedlande företagen har i höstens barometer med liten marginal passerats av samfärdsl.

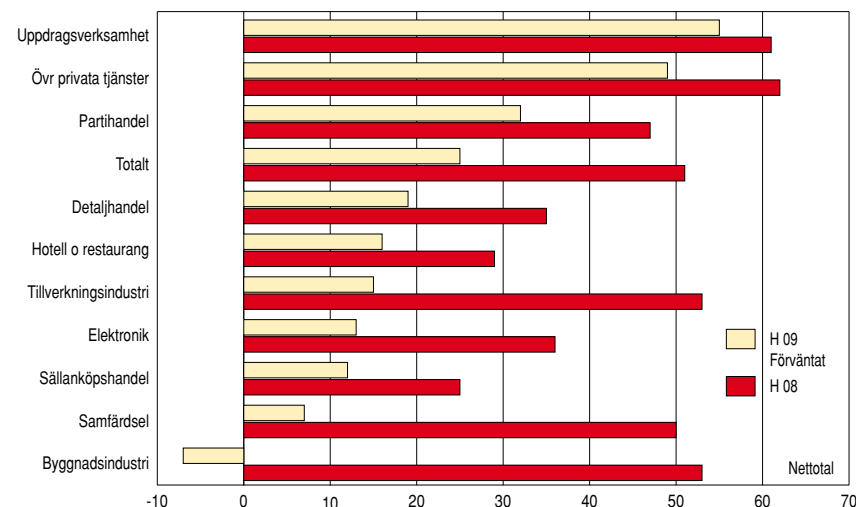
Diagram 7: Konjunkturläget i olika branscher (indikatorn exkl. nettotalet för beställningar)

Konjunkturindikatorn för partihandeln hamnade på 47 jämfört med 50 för företag verksamma inom samfärdsel. Det är framför allt en lägre omsättningstillväxt som bidrar till att partihandeln tappar placering medan antalet sysselsätta fortsätter att växa i samma takt som tidigare i år. Den svagaste konjunkturen har sällanköpshandeln och hotellverksamhet där konjunkturindikatorn hamnade på 25 respektive 29 under den gångna tolv månadersperioden. Den lägre omsättningstillväxten har också inneburit ett väsentligt lägre nyanställningsbehov inom detaljhandeln, hotell och restaurangverksamhet.

Samtliga delbranscher i den varuförmedlande sektorn förutser en svagare konjunktur om 12 månader. Lägst förväntningar har samfärdselföretagen där konjunkturindikatorn väntas sjunka från 50 till låga 7. En väsentligt svagare omsättningstillväxt och en övervikt av företag som planerar personalneddragningar gör att indikatorn faller. Partihandelsföretagen räknar inte med en lika kraftig konjunkturförsämring. Det gör att fallet i konjunkturindikatorn om ett år begränsas till 32, en nivå som är högre än genomsnittet för den varuförmedlande sektorn.

Diagram 8: Det förväntade konjunkturläget i olika branscher (indikatorn exkl. nettotalet för beställningar)

I diagram 7 och 8 redovisas konjunkturindikatorn för branscherna utan delkomponenten beställningar (då denna inte redovisas för varuförmedlande företag). I diagram 9 presenteras den fullständiga indikatorn, dvs inklusive beställningskomponenten för de varu- och tjänsteproducerande företagen. Det kan påverka rangordningen mellan branscherna.

Tvärnit inom byggindustrin

Konjunkturredgången bland landets varuproducerande företag som inleddes under hösten 2007 fortsätter i höstens mätning. Konjunkturindikatorn har sjunkit från 118 i våras till 80 (beställningar ingår). Det är orderingång och omsättning som tappar fart medan förändringen i antalet anställda har varit mindre omfattande. Tillverkningsindustrin uppvisar det starkaste konjunkturläget följt av bygg- och elektronikindustrin. Samtliga delbranscher i den varuproducerande sektorn uppvisar emellertid en väsentligt lägre aktivitet jämfört med i våras varför nedgången i konjunkturindikatorn varit kraftig, inte minst inom tillverkningsindustrin.

Småföretagens förväntningar för det närmaste året är lågt ställda. Om ett år förutser landets varuproducerande företag att konjunktur-

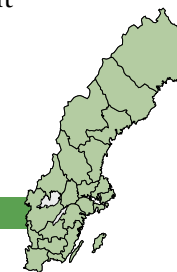
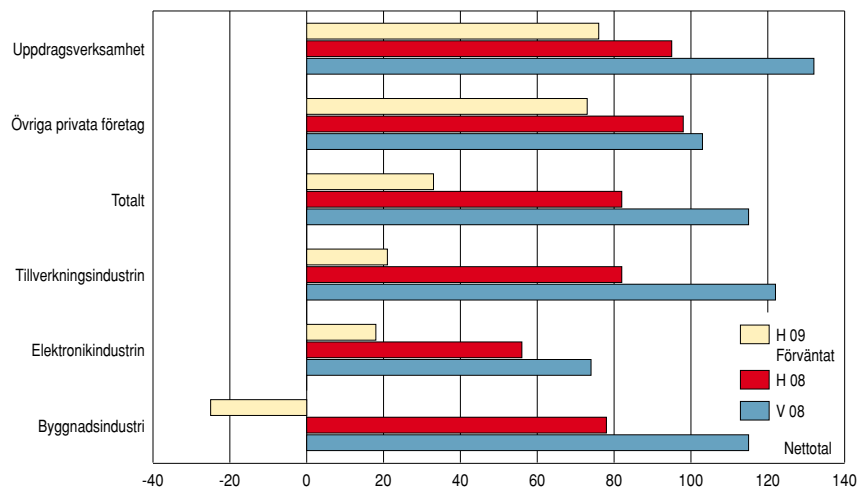

Diagram 9: Konjunkturläget när beställningskomponenten har lagts till (varuproducerande och tjänstproducerande företag)

turindikatorn faller till minus 4. Det är första gången sedan hösten 1992 som indikatorn blir negativ om företagens planer realiserar. Det är framför allt de mindre byggföretagen som är pessimistiska om framtiden, och där konjunkturindikatorn förutses falla till rekordlåga minus 25 om ett år jämfört med 78 under den gångna tolv månadersperioden. En prognostiserad omsättningsminskning för en majoritet av byggföretagen kommer att leda till en minskad sysselsättning i denna delbransch. Trenden med en försvagad orderingång och försämrade omsättning bidrar även till att tillverkningsföretagen kommer att vara restriktiva med att nyanställa personal. Sammantaget kommer konjunkturindikatorn att sjunka till 21 om ett år, vilket trots allt är bättre än genomsnittet för hela den varuproducerande sektorn.

Konjunkturavmattning i tjänsteföretagen

Konjunkturläget bland tjänsteföretagen har dämpats sedan i våras, om än inte i samma takt som i industrin. I höstens Småföretagsbarometern har konjunkturindikatorn för de tjänstproducerande företagen sjunkit till 96 jämfört med 126 i våras, vilket alltså får betraktas som ett relativt starkt konjunkturläge. Under det kommande året

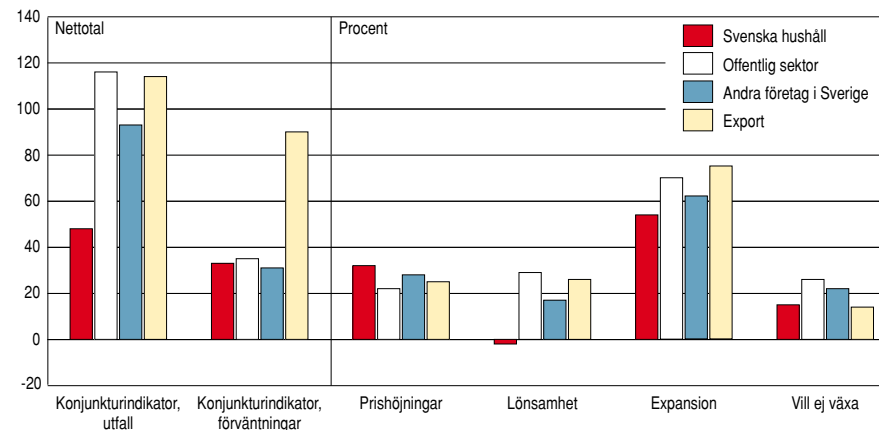
väntas dock indikatorn sjunka till 74 när orderingången och omsättningen försvagas ytterligare. Effekterna på antalet anställda bedöms som små varför nettotalet för sysselsättningen om ett år i stort sett är detsamma som under den gångna tolv månadersperioden. Det innebär att tjänsteföretagen är mer optimistiska om den framtida konjunkturutvecklingen jämfört med de övriga särredovisade branscherna i Småföretagsbarometern.

Uppdragsverksamhet och övriga privata tjänster uppvisar det starkaste konjunkturläget bland landets småföretag och förväntas fortsätta så även under det närmaste året. Det innebär också att efterfrågan på arbetskraft är väsentligt högre jämfört med andra branscher. Risken finns dock att den pågående konjunkturedgången kan påverka tjänsteföretagen hårdare än vad småföretagarna själva räknar med i höstens Småföretagsbarometer.

Fortsatt stark tillväxt i exportföretagen

Genom att analysera företagets slutkunder finns det möjligheter att dra ytterligare slutsatser om konjunkturläget. Företag som är inriktade mot offentlig sektor och exportmarknaden har det starkaste

Diagram 10: Konjunkturläget i småföretagen utifrån deras slutkunder

Konjunkturindikator – summan av nettotalen för sysselsättning, beställningar och omsättning. För de övriga gäller andelen som ser möjligheter till prishöjningar, som förutses högre lönsamhet, som förutses expansion samt andel företag som uppger att de ej vill växa som största tillväxthinder.

konjunkturläget följt av de företag som säljer till andra företag i Sverige. Den svagaste konjunkturen finns för de mindre bolag som har de svenska hushållen som slutlig kund. En bidragande orsak till detta är en lägre konsumtionstillväxt och en hårdare konkurrens från större butiker.

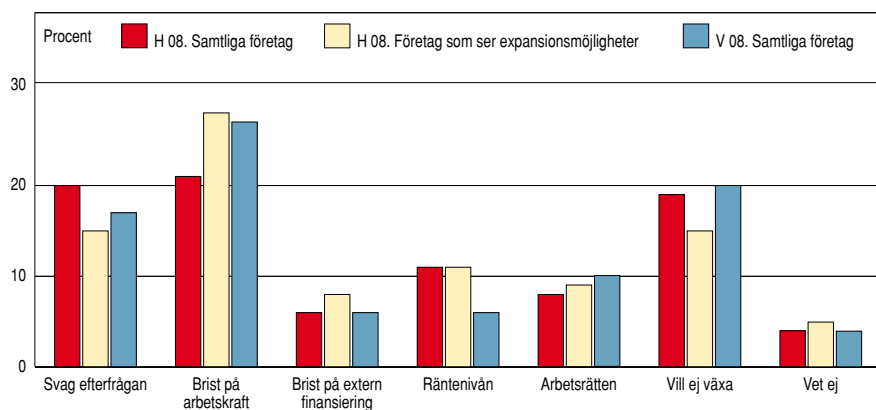
Det som särskilt utmärker förväntningarna för de närmaste 12 månaderna är exportföretagens relativt starka tillväxtprognoser trots att de globala exportförutsättningarna har försämrats under hösten. En konjunkturindikator på 90 om ett år är väsentligt högre än vad övriga småföretag förutser för det närmaste året.

Tillväxthinder

Sämre tillväxtutsikter

61 % av småföretagen anser att det finns goda utsikter att expandera verksamheten. Det är en minskning från 70 % i våras och kan sannolikt förklaras av det försämrade konjunkturläget. De största expansionsplanerna finns hos exportinriktade företag som med en andel på 75 % ser goda tillväxtmöjligheter. Även tjänsteföretag såsom uppdragsverksamhet och övriga privata tjänsteföretag ser goda möjligheter att expandera, omkring 70 % av företagen. Att handelsföretagen (detalj- och sällanköp) ser mindre möjligheter att växa, nästan varannat företag jämfört med två tredjedelar i våras, hänger

Diagram 11: De viktigaste tillväxthindren för en ökad expansion

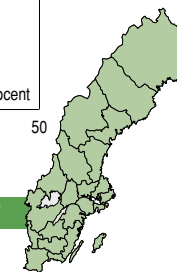
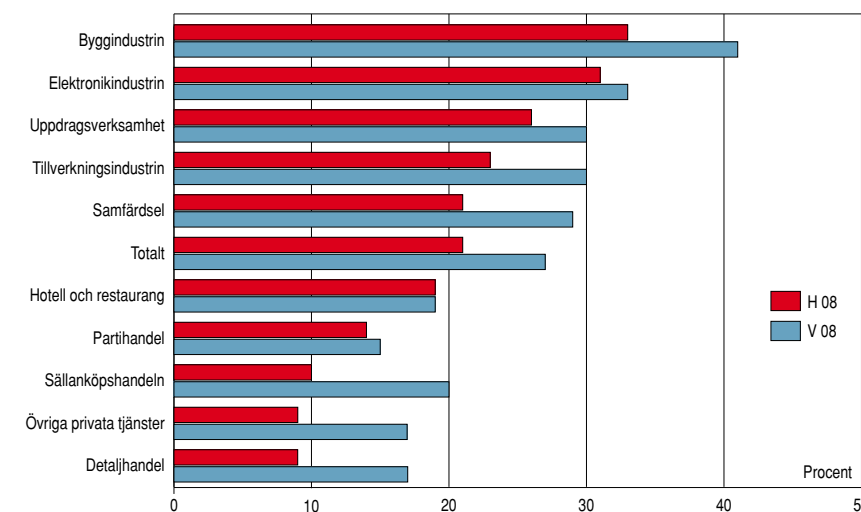

delvis samman med farhågor om en svagare konsumtionsutveckling det närmaste året.

Arbetskraftsbristen är alltså ett betydande tillväxthinder för landet småföretagare även om dess betydelse har minskat sedan i våras. Drygt vart femte företag anser att bristen på lämplig arbetskraft är det största hindret för att kunna expandera jämfört med 27 % i våras. Byggindustrin fortsätter att uppvisa den högsta bristen på arbetskraft följt av elektronikindustrin och uppdragsverksamhet. De branscher som har lägst arbetskraftsbrist är inom detaljhandel, övriga privata tjänster och sällanköpshandel. Bristen på arbetskraft är mer utbredd bland de företag som anser att det finns goda tillväxtmöjligheter, närmare 30 % av företagen. Svårigheterna att rekrytera personal har inneburit att drygt en tredjedel av småföretagen har tvingats tacka nej till beställningar, vilket är i stort en oförändrad andel jämfört med i våras.

En svag efterfrågan upplevs som ett något större tillväxthinder jämfört med motsvarande undersökning för ett halvår sedan. Det är en indikation på en svagare konjunktur som tenderar att leda till ökad konkurrens om kunderna. Vart femte företag anser att efterfrågedämpningen begränsar företagets expansion jämfört med 17 % i

Diagram 12: Småföretagens arbetskraftsbrist

våras. Detta framträder tydligast bland handelsföretagen. Inom partihandeln uppger 31 % att detta är det största hindret jämfört med 24 % i detaljhandeln och 27 % inom sällanköpshandeln.

Det tredje största tillväxthindret för ytterligare expansion är att företagen inte själva vill expandera. Vart femte företag anger detta som skäl, en andel som legat relativt stabilt över tiden oavsett konjunktursvängningar. Generationsskiftet, krångel med regelverk och administrativ börda som växer med antalet anställda kan vara några förklaringar. Företag verksamma gentemot den offentliga sektorn är mindre benägna att expandera jämfört med exempelvis exportinriktade företag

Räntenivån anges som ett något större tillväxthinder för småföretagen än tidigare. Här har andelen stigit till 11 % jämfört med 6 % i vårbarometern. Förskjutningen har varit tydligast inom detalj- och sällanköpshandeln där nästan vart femte företag anser att räntenivån är ett hinder för expansion.

Arbetsrätten som ett tillväxthinder hamnar först på femteplats med 8 % jämfört med 10 % i våras. En svagare efterfrågan och den högre räntenivån kan vara bidragande faktorer till att de arbetsrättsliga reglerna upplevs som ett mindre bekymmer för en framtida expansion

Bristen på extern finansiering upplevs inte som något större hinder för en expansion trots den globala finanskrisen. Andelen – 6 % av samtliga småföretag – är oförändrad jämfört med i våras. Branschvisa skillnader finns dock. Partihandelsföretag och bolag med goda expansionsmöjligheter, där exportorienterade företag ofta är överrepresenterade, har större problem med att få extern finansiering. Av exportföretagen uppger 16 % sig ha brist på extern finansiering.

Företagsklimatet och konjunkturläget försämras

Utifrån en tiogradig skala, där 1 är mycket svagt och 10 är mycket starkt, får småföretagen bedöma det aktuella konjunkturläget och företagsklimatet. Höstbarometern visar att företagen är inte lika positiva om konjunkturläget jämfört med de tidigare undersökningarna. I genomsnitt blev betyget 6,0 jämfört med 6,8 i våras och 7,3 hösten 2007. Det är framför allt varuförmedlande företag som blivit mindre positiva om det aktuella konjunkturläget.

Diagram 13: Sammanfattande betyg för konjunkturläget. (Betygsskala 1–10, där 1 är mycket svagt och 10 är mycket starkt)

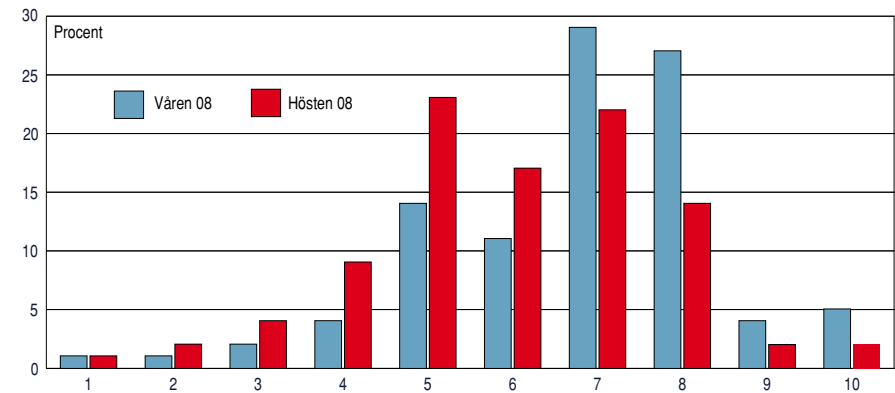
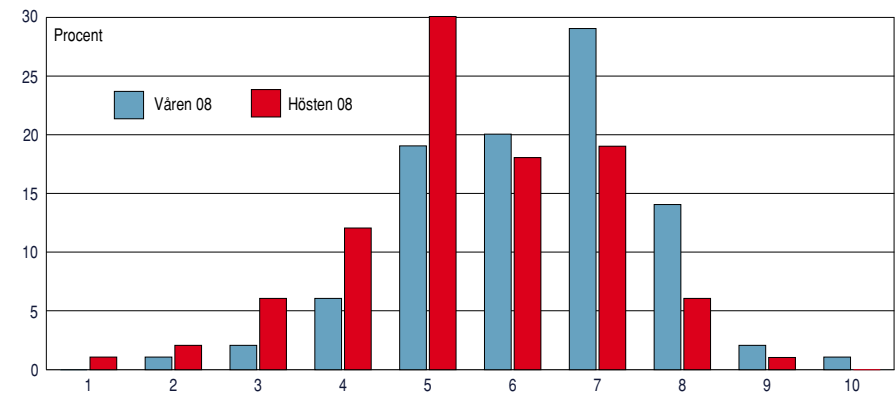
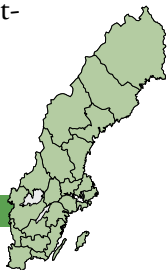

Diagram 14: Sammanfattande betyg för företagsklimatet. (Betygsskala 1–10, där 1 är mycket svagt och 10 är mycket starkt)

Småföretagens betyg om företagsklimatet har skruvats ned till 5,5 jämfört med 6,3 i våras. Det innebär att andelen som anger ett betyg högre än 5 har sjunkit från 66% för ett halvår sedan till 44% i höstens barometer. Samsynen mellan branscher är större än vid motsvarande undersökning i våras.

Finanskrisens effekter på småföretagen

Den globala finanskrisens effekter på den reala ekonomin har blivit större och långt mer världsomspännande än förväntat. Vi har i höstens Småföretagsbarometer ställt två frågor om hur finanskrisen påverkar de svenska småföretagen och vad företaget gör för att mildra dess effekter på bolagets verksamhet. Eftersom fler svarsalternativ är möjliga blir de summerade procenttalen större än 100.

Hur påverkar den globala finanskrisen ert företag?

Färre beställningar	38 %
Företaget påverkas inte alls	34 %
Företagets investeringar senareläggs	24 %
Högre upplåningskostnader	16 %
Skärpta kreditvillkor	14 %
Företaget ansöker om färre lån	9 %
Annat	4 %
Vet ej	4 %
Totalt	143 %

Småföretagarna bedömer att finanskrisen bidrar till en minskad orderingång då företagens kunder blir mer försiktiga. Närmare 40 % av landets mindre företag ansåg detta, vilket var det vanligaste förekommande svaret. Det är främst företag med försäljning till hushåll som har märkt av denna ökade försiktighet bland kunderna (46 % av företagen).

En tredjedel av samtliga småföretag ansåg att de inte påverkas alls. Eftersom detta svarsalternativ inte kan kombineras med andra svarsalternativ blir slutsatsen att två tredjedelar av småföretagen påverkas direkt eller indirekt av den globala finanskrisen. Det är främst företag som har den offentliga sektorn som slutkund (43 %) som bedömer att de inte påverkas av den finansiella krisen medan motsvarande andel för exportverksamma företag är betydligt lägre (25 %).

Det tredje vanligaste svaret, 24 procent, anser att krisen på den globala finansmarknaden kommer att leda till att företagets investeringar senareläggs eller blir mindre omfattande. Det är bland exportinriktade företag som finanskrisen bedöms slå särskilt hårt på företa-

gens investeringsplaner. Nästan 30 % räknar med att investeringarna skjuts på framtiden.

Den globala finanskrisen har också inneburit högre upplåningskostnader för landets småföretag (16 %) samtidigt som kreditvillkoren har skärpts från olika kreditinstitut (14 %). Här är det åter exportinriktade företag som är utmärker sig, där 25 % anser att de fått högre lånekostnader eller svårigheter att beviljas lån (20 % av företagen). En mindre andel, 9 % av småföretagen, anger att de ansöker om färre lån eller inga nya lån alls.

Vad gör företaget för att mildra effekterna från den globala finanskrisen?

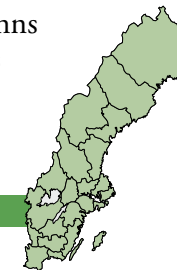
Tveksam, vet ej	32 %
Företagets investeringar senareläggs	30 %
Annat	28 %
Minskar antalet arbetade timmar	13 %
Minskad upplåning mer intern finansiering	11 %
Omförhandling av företagets lån	5 %
Totalt	119 %

Frågan ställs endast till de företag som påverkas av finanskrisen

Vart tredje företag gör bedömningen att de inte vet vad de kan göra för att begränsa finanskrisens effekter på det egna bolaget. Denna uppfattning gäller för samtliga branscher och oavsett företagsstorlek. Att detta svarsalternativ inte kan kombineras med andra svarsalternativ innebär dock att den återstående andelen dvs två tredjedelar av företagen har en uppfattning om vad företaget kan göra för att dämpa finanskrisens effekter.

Av de konkreta åtgärder som de mindre företagen kan vidta är det senareläggning av investeringar eller minskade investeringsansatningar som är överrepresenterade, 30 % av småföretagen. Högst andel är det bland exportinriktade bolag (43 %) följt av varuproducerande företag.

Nästan 30 % av företagen anger andra åtgärder än de som omnämns i tabellen för att mildra finanskrisens effekter. Det kan exempelvis vara genom en ökad effektivisering i företaget.

Personalnedskärningar eller färre antal arbetade timmar utgör 13 % av småföretagens samtliga svar. Det är främst inom de konkurrensutsatta branscherna (13 %) och företag verksamma gentemot hushållssektorn (15 %) som reduceringar i personalstyrkan är mer vanligt förekommande jämfört med de företag som har den offentliga sektorn som slutkund (8 %).

Minskad upplåning eller större intern finansiering för att mildra effekterna av finanskrisen anges av 11 % av småföretagen. Ett lägre upplåningsbehov kan också till viss del hänföras till företagens lägre investeringsplaner. Skillnaderna mellan olika branscher är små.

Omförhandlingar av lån för att mildra effekterna från finanskrisen är mindre vanligt förekommande bland småföretagen. Endast 5 % av företagen uppger att de omförhandlar lån.

